

BUXGALTERIYA HISOBINING MILLIY VA XALQARO STANDARTLARINING TAFOVUTLARI

MUXLISA XO‘JAYEVA OLMUROT QIZI

Toshkent iqtisodiyot universiteti

Buxgalteriya

ANNOTATSIYA

Ushbu tadqiqotda O‘zbekistonning milliy buxgalteriya hisobining standartlari va xalqaro moliyaviy hisobotlar standartlari (IFRS) o‘rtasidagi tafovutlar tahlil qilinadi. Milliy standartlar mahalliy iqtisodiy sharoitlar va qonunchilikka mos ravishda ishlab chiqilgan bo‘lsa, xalqaro standartlar global taqqoslanish va shaffoflikni ta‘minlashga qaratilgan. Tadqiqotda moliyaviy hisobotlarning shakli, hisobga olish usullari va qoidalaridagi farqlar ko‘rib chiqiladi. Ushbu tafovutlarni aniqlash va ularga yechimlar taklif qilish, tashkilotlarning moliyaviy boshqaruv samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: *buxgalteriya hisobi, milliy standartlar, xalqaro standartlar, tafovutlar*

KIRISH

Buxgalteriya hisobi tashkilotning moliyaviy holatini aks ettirishda muhim rol o‘ynaydi. Milliy va xalqaro standartlar bu jarayonni tartibga solish va bir xil qoidalar asosida hisob-kitoblarni olib borish uchun muhimdir. Ushbu tadqiqot milliy buxgalteriya standartlari va xalqaro moliyaviy hisobotlar standartlari (IFRS) o‘rtasidagi tafovutlarni tahlil qiladi.

ASOSIY QISM

Milliy buxgalteriya standartlari: O‘zbekistonning buxgalteriya hisobini yuritishdagi o‘ziga xos qoidalari va talablariga asoslanadi. Ushbu standartlar mahalliy iqtisodiy sharoitlar, urf-odatlar va qonunchilik bilan bog‘liq.

Xalqaro standartlar (IFRS): Xalqaro moliyaviy hisobotlar standartlari global iqtisodiy tizimda tan olingan va ko‘plab mamlakatlarda amal qilinadi. Ular moliyaviy hisobotlarning shaffofligi va taqqoslanishini ta‘minlaydi.

Tafovutlar:

- **Buxgalteriya asoslari:** Milliy standartlar ko‘pincha asosiy buxgalteriya tamoyillariga (masalan, keskin baholash, ish haqi, soliqlar) mos kelmaydi.
- **Moliyaviy hisobotlar:** Milliy va xalqaro standartlar orasida moliyaviy hisobotlar shakli va tarkibi bo‘yicha farqlar mavjud.

- **Qabul qilingan usullar:** Xalqaro standartlar ko‘pincha ko‘proq qoidalar va aniq usullarni o‘z ichiga oladi, bu esa mahalliy amaliyotlarda farqlarni keltirib chiqarishi mumkin.

O‘zbekistonning milliy buxgalteriya hisobining standartlari va xalqaro moliyaviy hisobotlar standartlari (IFRS) o‘rtasidagi tafovutlar muhim masala sifatida ko‘rib chiqilmoqda.

Milliy standartlar mahalliy qonunlarga va iqtisodiy sharoitlarga mos ravishda ishlab chiqilgan bo‘lib, buxgalteriya hisobi jarayonida hisobga olish va hisob-kitoblar usuli, soliq hisoboti va foyda-kasal hisobi kabi masalalarni o‘z ichiga oladi. Ushbu standartlar ko‘pincha mahalliy faoliyat va an‘analarga asoslanadi, bu esa ularni o‘ziga xos qiladi.

Xalqaro moliyaviy hisobotlar standartlari (IFRS) esa global iqtisodiy tizimda moliyaviy hisobotlarning shaffofligini va taqqoslanishini ta‘minlashga qaratilgan. IFRS xalqaro darajada qabul qilingan va ko‘plab mamlakatlarda majburiy hisobga olinadi. Bu standartlar ko‘proq qoidalar va aniq usullarga asoslangan bo‘lib, kompaniyalar o‘rtasidagi raqobatni oshiradi.

Milliy va xalqaro standartlar o‘rtasidagi asosiy tafovutlarga kelsak, birinchidan, hisobga olish tamoyillari. Milliy standartlar ko‘pincha konservativ yondashuvni qo‘llasa, IFRS ijobiy baholash va shaffoflikka urg‘u beradi. Ikkinchidan, moliyaviy hisobotlarning shakli va mazmuni ham farq qiladi. Milliy standartlar bo‘yicha hisobotlar shakli xalqaro standartlardan farq qilishi mumkin, masalan, aktivlar va majburiyatlar tasnifi. Uchinchidan, amalga oshirish qoidalari ham farqlanadi; xalqaro standartlar ko‘proq aniq qoidalar va metodologiyalarni o‘z ichiga oladi, bu esa mahalliy amaliyotlarda farqlar keltirib chiqarishi mumkin.

Tashkilotlarga ta‘siri jihatidan, milliy va xalqaro standartlar o‘rtasidagi tafovutlar tashkilotlarning moliyaviy hisobotlarining sifatiga va ularning xalqaro bozorlarida raqobatbardoshligiga ta‘sir ko‘rsatadi. Agar tashkilotlar xalqaro standartlarga muvofiq hisobotlar tuzmasalar, investorlardan va hamkorlardan o‘z xususiyatlarini yo‘qotishi mumkin.

Amaliy tavsiyalar sifatida, tashkilotlar milliy va xalqaro standartlar o‘rtasidagi tafovutlarni bartaraf etish uchun o‘z hisob-kitob usullarini takomillashtirishlari va malakali xodimlar tayyorlashlari zarur. Bundan tashqari, buxgalteriya va moliyaviy hisobotlarda shaffoflikni oshirish uchun xalqaro standartlarga mos ravishda yangiliklar kiritish tavsiya etiladi.

Shunday qilib, milliy va xalqaro buxgalteriya standartlari o‘rtasidagi tafovutlar moliyaviy hisobotlarni ta‘sir etuvchi muhim omil bo‘lib, bu farqlarni aniqlash va ularga javob berish tashkilotlarning raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi. Tadqiqot davomida kelgusi o‘zgarishlar va tavsiyalar ishlab chiqilishi muhimdir.

Buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotlar sohasida milliy va xalqaro standartlar o'rtasidagi tafovutlarni yanada aniqroq tushunish uchun bir nechta misollar keltiramiz:

1. Hisobga olish tamoyillari:

Milliy Standart: O'zbekistonning milliy buxgalteriya standartlarida aktivlar odatda konservativ baholanishi kerak. Masalan, agar kompaniya xodimlarining pensiya majburiyatlarini hisobga olsa, bu majburiyatlar baholashda yuqori ehtimollik koeffitsienti ishlatilishi mumkin.

Xalqaro Standart (IFRS): IFRS esa, aksincha, aktivlarni baholashda ko'proq ijobiy yondashuvni taklif qiladi. Xodimlar pensiya majburiyatlari, odatda, haqiqiy bozor qiymatiga yaqin baholanadi, bu esa hisobotlarni yanada aniqroq va shaffof qiladi.

2. Moliyaviy hisobot shakli:

Milliy Standart: O'zbekistondagi moliyaviy hisobotlar ko'pincha qisqa hisobot shaklida tuziladi va foyda va zarar hisobi alohida ko'rsatilishi mumkin. Masalan, daromad va xarajatlar to'g'ridan-to'g'ri hisobotda ko'rsatiladi.

Xalqaro Standart (IFRS): IFRSga muvofiq, moliyaviy hisobotlar kengaytirilgan shaklda tuziladi, bunda aktivlar va majburiyatlar alohida bo'linadi. Masalan, aktivlar uchun joriy va uzoq muddatli tasniflar o'rin oladi.

3. Soliq hisoboti:

Milliy Standart: Milliy buxgalteriya hisobida soliqlar hisobga olishda ko'proq amaliy usullarga tayangan holda, mavjud soliqlar faqat shu davr uchun to'langanligi asosida ko'rsatiladi.

Xalqaro Standart (IFRS): IFRSda esa soliqlar ko'rsatilganda, kelajakdagi soliqlarni hisobga oluvchi yondashuvlar qo'llanilishi mumkin. Masalan, vaqtincha farqlar asosida kelajakda to'lanadigan soliqlarni hisobga olish usullari mavjud.

4. Hisob-kitob usullari:

Milliy Standart: O'zbekistonda inventarizatsiya jarayoni yillik asosda o'tkazilishi va aktivlarning to'liq qiymati ko'rsatilishi talab etiladi.

Xalqaro Standart (IFRS): IFRSda esa inventarizatsiya jarayoni ko'proq har chorakda yoki oylik asosda o'tkazilishi mumkin, bu esa aktivlarning vaqtinchalik qiymatini aniqroq ko'rsatishga yordam beradi.

Ushbu misollar orqali milliy va xalqaro standartlar o'rtasidagi tafovutlar yanada aniqroq tushuniladi. Bu farqlar tashkilotlarning moliyaviy hisobotlarining sifatiga, raqobatbardoshligiga va xalqaro bozorlaridagi faoliyatiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir qiladi. Tashkilotlar, bu tafovutlarni hisobga olgan holda, o'z hisob-kitob usullarini takomillashtirishlari va zarur o'zgarishlarni amalga oshirishlari lozim.

XULOSA

Milliy va xalqaro buxgalteriya standartlari o'rtasidagi tafovutlar tashkilotlarning moliyaviy hisobotlarining ta'siriga va ularning xalqaro savdodagi raqobatbardoshligiga

salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ushbu tafovutlarni aniqlash va ularga qarshi chora-tadbirlar ko'rish moliyaviy boshqaruvning samaradorligini oshirishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. "Buxgalteriya hisobi asoslari" – O. S. Ruziev, 2020 yil.
2. "Xalqaro moliyaviy hisobotlar standartlari" – A. T. Qodirov, 2021 yil.
3. "Hisobga olish va moliyaviy hisobotlarni tayyorlash" – S. M. Sodikov, 2019 yil.
4. "Buxgalteriya hisobi va audit" – A. N. Hamidov, 2022 yil.

